

*Мрочко Діана Анатоліївна,
студентка 3-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некіт К.Г.*

ІНСТИТУТ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Опіка і піклування є найбільш поширеною в світі формою турботи про дітей, які залишилися без піклування батьків. За своєю суттю інститут опіки і піклування покликаний здійснювати таку турботу і захист прав і законних інтересів дітей, які не мають сім'ї, або дітей, чії родини не виконують або неналежно виконують покладені на них обов'язки по відношенню до дітей.

Оскільки на сьогодні однією з нагальних проблем є кількість дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, тому важливим видається дослідження особливостей опіки і піклування в Україні з метою вдосконалення цього інституту.

Опіка та піклування в теорії сучасного цивільного права розглядаються як комплексні інститути цивільного, сімейного, адміністративного та цивільного процесуального права, в межах яких відбувається правове регулювання відносин з приводу доповнення відсутнього обсягу дієздатності фізичних осіб, а також виховання дітей – сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування [1, с. 138]. Це – проміжна форма між пристроєм громадян в спеціальні установи та усиновленням, оскільки підопічний не стає повноправним членом сім'ї як при усиновленні, проте окремі елементи сімейного виховання в даному випадку присутні.

Положення СК України 2002 р. (гл. 19 СК України) відображають специфіку опіки та піклування, що встановлюються над дітьми – сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування [2]. Ця специфіка виявляється в самих цілях встановлення опіки (піклування) над дітьми, в правах та обов'язках учасників правовідносин опіки (піклування), а також у порядку встановлення та припинення опіки (піклування). У СК України визначаються загальні засади участі органу опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів (ст. 19), зазначаються органи, які встановлюють опіку та піклування (ч. 3 ст. 243), містяться норми про опіку та піклування над дітьми як правової форми влаштування дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Глава 19). До відносин опіки та піклування над дітьми, які не врегульовані СК України, застосовуються норми ЦК України (ст. 8, ч. 3 ст. 243, ч. 4 ст. 249, ст. 250, ст. 251 СК України) [3, с. 199].

Відносини щодо опіки і піклування, крім ЦК України, СК України, регламентуються Законами України: «Про охорону дитинства», «Про основи соці-

ального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», «Про забезпечення організаційно – правових умов соціального захисту дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», а також Правилами опіки та піклування. Слід зазначити, що зазначені Правила опіки і піклування містять дещо відмінні положення порівняно з чинними ЦК та СК України у зв'язку з тим, що вони були прийняті раніше за вказані нормативно – правові акти (наприклад, оскільки Правила опіки і піклування розроблялися з врахуванням обсягів дієздатності особи, що були встановлені ЦК УРСР (неповнолітня особа, яка не досягла 15 років, та неповнолітня особа від 15 до 18 років). Тому Правила опіки і піклування діють в частині, що не суперечить СК та ЦК України та іншим законам України щодо опіки та піклування [4, с. 6].

Опіка та піклування тісно пов'язані один з одним. В обох випадках мова йде про осіб недієздатних або обмежено дієздатних. Норми, що регулюють опіку і піклування, викладаються в одних і тих же законодавчих актах, займаються їх вирішенням одні і ті ж державні органи – органи опіки та піклування. Загальним також є і порядок вибору і призначення опікунів, їх обов'язок захищати права своїх підопічних.

Як свідчить аналіз, опіка (піклування) є особливою формою державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без піклування батьків, та повнолітніх осіб, які потребують допомоги щодо забезпечення їх прав та інтересів.

Опіка (піклування) встановлюється для забезпечення виховання неповнолітніх дітей, які внаслідок смерті батьків, хвороби батьків або позбавлення їх батьківських прав чи з інших причин залишились без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів цих дітей.

Опіку і піклування необхідно розглядати як вид соціальної турботи, форму влаштування неповнолітніх та недієздатних або не повністю дієздатних повнолітніх громадян, діяльність органів опіки та піклування, а за чинним ЦК України і суду. Опіка та піклування над дітьми – сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, відрізняється від інших форм влаштування дітей за певними ознаками: підставою влаштування дитини на виховання; обсягом і межами здійснення прав та обов'язків учасників правовідносин; правовим статусом дитини – вихованця; вимогами до віку особи – вихователя та особи – вихованця; порядком встановлення таємниці влаштування дитини на виховання та ін. [5, с. 14].

Інститут опіки та піклування не виник випадково, а був зумовлений загальними потребами життя, необхідністю реалізувати недостатньою дієздатність тим особам, які обмежені в своїх правах в силу різних причин. Саме в силу то-

го, що такі особи не можуть самостійно укласти угоди, слідкувати за станом своїх прав, управляти майном, ці дії здійснює за них опікун, який діє від їх імені та в їх інтересах. При цьому права та обов'язки набуваються безпосередньо для опікуваних, що характеризується як пряме безпосереднє (повне) представництво, а піклувальники надають допомогу опікуваним у процесі самостійного ведення ними справ.

Підсумовуючи, зауважимо, що незважаючи на вжиті державою заходи щодо покращення становища дітей та приведення законодавства України у відповідність з нормами міжнародного права, в сучасних українських реаліях нормативне забезпечення прав в галузі охорони прав дітей є недосконалим. Необхідність належного законодавчого регулювання в галузі опіки та піклування є вкрай важливою.

З метою врегулювання наявних прогалин та неточностей у врегулюванні відносин з опіки та піклування важливим є прийняття окремого Закону України «Про опіку та піклування» (можливо – Опікунського кодексу), що, в свою чергу, вдосконалив національне законодавство та водночас сприятиме закріпленню, розвитку та вдосконаленню системного правопорядку і соціально – захисних функцій, які склалися з моменту прийняття державної незалежності України.

Запровадження єдиного законодавчого акту, де б були враховані усі ці питання та належним чином їх механізм реалізації, є оптимальним варіантом вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням належного врегулювання встановлення опіки та піклування над дітьми.

Література:

1. Карпенко О. Опіка над дітьми як наукова проблема: міждисциплінарний підхід / О. Карпенко // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2016. – Вип. 3. – С. 138–144.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 135.
3. Мамай І. В. Щодо співвідношення правового регулювання відносин опіки та піклування нормами цивільного та сімейного права / І. В. Мамай // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2014. – Вип. 11(1). – С. 198 – 200.
4. Василенко О. М. Нормативно – правові засади державної політики з питань захисту прав дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / О. М. Василенко, Р. В. Троян // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2015. – № 10. – С. 5 – 7.
5. Яніцька І. А. Опіка та піклування як форма влаштування дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : автореф. дис. ... канд. юрид. на-

ук : 12.00.03 / І. А. Яніцька; кер. роботи Р. М. Мінченко; Нац. ун. – т «Одеська юридична академія». – Одеса. – 2015. – 20 с.

*Павлюк Роман Тарасович,
студент 2-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., професор Калітенко О.М.*

НАДЗВИЧАЙНО НЕВИГІДНЕ МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ ЯК ПІДСТАВА НЕДІЙСНОСТІ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ: ПРОБЛЕМИ ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ

Інститут шлюбного договору виправдано вважають одним з найбільш актуальних в сучасному сімейному праві України, а тому він часто стає предметом жвавих дискусій в наукових колах.

Численні аналітичні розвідки з нотаріальної практики свідчать про те, що все більше і більше сімейних пар вдаються до врегулювання своїх майнових відносин за допомогою шлюбного договору. Розширення сфери дії договору як регулятора сімейно – правових відносин в цілому є позитивною тенденцією, покликаною в такий спосіб покласти на подружжя ще більшу міру відповідальності за збереження сім'ї та унеможливити зловживання своїми правами при вирішенні суперечок майнового характеру.

Однак, попри практичну значущість та підвищений інтерес науковців, юристів – практиків до теми шлюбних договорів дуже багато питань в цьому напрямку є до сих пір невирішеними, проблемними й потребують більш глибокого наукового аналізу та законодавчого врегулювання. Виділяються серед них й ті питання, які пов'язані з визнанням шлюбних договорів недійсними.

Відтак, відповідно до ст. 103 Сімейного кодексу України шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом України [2].

Як зауважує І.В. Жилінкова, обмежитись тими підставами недійсності правочинів, які встановлені в ЦК України, не можна, оскільки Сімейний кодекс містить низку власних умов, порушення яких, на думку автора, без сумніву слугуватимуть підставою визнання шлюбного договору недійсним [5, с. 121].

Однією з таких підстав є положення ч. 4 ст. 93 СК України, відповідно до якого шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище [2]. Аналіз судової практики показує, що дана право-